

диційні цивілізації, доти не було жодних підстав для його протиставлення Сходу. Протиставлення традиційного й антитрадиційного світоглядів проявляється в опозиції між споглядальністю та дією. Схід виходить із безумовного переважаючого споглядальності над дією, а Захід — із превалювання дії над споглядальністю. Симпатії Г. належать Сходу з його принципом первинності незмінного над змінним. У справжньому знанні досягається саме незмінне, тоді як пріоритет дії веде до кількісного розсіювання у множинності, не об'єднаний усвідомленням вищого Принципу. У сучасному світі Заходу ніхто не займає місця відповідно до його внутр. природи через панування принципу «рівності». Г. критикує демократію та підкреслює роль еліти, якої на Заході сьогодні немає, вона зруйнована законом множинності, втягнена у сферу ілюзії та обману сучасної матер. цивілізації. Згідно з Г., істинна влада може бути дарована лише згори й бути законною тільки тоді, коли її утверджує щось, що стоїть над сусп-вом та його ін-тами, — духовн. ієрархія — еліта, яка, не беручи участі у зовн. подіях, керує всім за допомогою засобів, неосяжних для звичайного обивателя.

I. Остащук

Гінзбург, Карло (ит. Carlo Ginzburg) (15.04.1939). Іт. історик, один із провідних представників *мікроісторії* та *історії ментальностей*. Спеціалізується на дослідженні іт. Відродження і ранньомодерної історії Європи, зробив значний внесок у літературознавство, історію культури, теорію історіографії. Народився у сім'ї відомих іт. літераторів Н. та Л. Гінзбургів (батько родом з Одеси).

У 1961 р. здобув наук. ступінь Ph.D. у Пізанському ун-ті. Працював асистентом у Рим. ун-ті. У 1970-ті роки був проф. нової історії у Болонському ун-ті, також викладав у Принстонському ун-ті. У 1979 р. Г. направив до Ватикану офіційну вимогу відкрити архів Інквізиції, чим сприяв спрощенню допуску до цих документів. У 1980-ті роки працював у Єльському ун-ті. У 1988 р. став проф. у Каліфорнійському ун-ті в Лос-Анджелесі, де працював до 2006 р. Плідно співпрацює із деякими ін. навч. та наук. центрами у США та Європі. У 2013 р. Г. став іноземним членом Амер. філос. т-ва.

Осн. пр.: «Сир і хробаки» (1976), «Нічні битви: Відьомство та аграрні культури в XVI–XVII ст.» (1983), «Суддя та історик. Нотатки на полях і судова помилка наприкінці XX ст.» (1991).

У праці «Нічні битви: Відьомство та аграрні культури в XVI–XVII ст.», спираючись на архівні джерела, судові документи зі справи пастуха, мешканця Північної Італії XVI ст., Г. дослідив феномен так зв. *benandanti* — людей, які приписували собі вміння, типові для відьом (польоти з допомогою різноманіт-

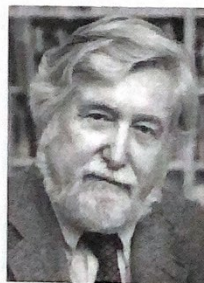
них тварин тощо), але заявляли, що робили це для добра громади, описували свою участь у магічних битвах із відьмами та демонами, які крали врожай місцевих селян. Г. знайшов паралелі з ін. судовою справою — лівонського мешканця кінця XVII ст., який вважав себе «суспільно корисним» вовкулакою. Основою для обох цих явищ Г. вважав дохристиян. аграрні культури родючості, які, на його думку, дожили до періоду Контрреформації.

У 1960-ті роки теми відьомських процесів та селянських культів перебували на маргінесі іст. науки, і праця Г. спочатку сприймалася як ексцентрична. Проте в 1970-ті роки ці та ін. периферійні теми (побут, думки пересічних людей, жіноцтво, селянство, етнічні меншини) стали все більше цікавити істориків. Сформувалася течія, відома як *історія ментальностей*, і її класичним, культовим твором стала книга Г. «Сир та хробаки» — історія іт. мельника, спаленого на вогнищі інквізиції в 1599 р. за звинуваченням у ересі (у космогонічних уявленнях мельника на прізвисько Меноккіо створення світу з хаосу уявлялося аналогічним до створення сиру з молока, і янголи зароджувалися, як хробаки в сирі). Г. простежує за документами суду, як вказівки ієрархів транслиювалися до низових ланок сусп-ва, яким чином політ. воля втілювалася у конкретні заходи, як формувалися уявлення Меноккіо про світ через вплив книжок та фольклору, як останній слугував фільтром, посередником у сприйнятті текстів провінційним мельником.

Наприкінці 1980-х років Г. створив новаторський твір «Екстаз: Розшифрування Відьомської суботи». Від надзвичайно деталізованого опису чутток, що розповсюджувалися у Франції в 1321 р., він переходить до об'єктів, дуже віддалених тематично, хронологічно, географічно, аж до шаманських культів Центр. Азії. Дохристиян. вірування, культури родючості, специфічні уявлення про «обраних» — все це, згідно з Г., ще процвітало в ранньомодерній Європі, успадковуючи елементи центрально-азійської міфології.

У 1991 р. видав книгу «Суддя та історик. Нотатки на полях і судова помилка наприкінці XX ст.», в якій досліджує важливе питання філософії історії: порівняння ролей історика та судді. Згідно з Г., важливою місією історика є розширення, коригування колективної пам'яті, встановлення іст. справедливості.

I. Афанасьєва

Гіртц, Кліфорд (англ. Clifford James Geertz) (23.08.1926 — 30.10.2006). Амер. антрополог, соціолог, засновник інтерпретативної (символічної) антропології. У 1956 р. закінчив Гарвард. ун-т (каф. соц. відносин) зі ступенем д-ра філософії. У 1957–1960 рр. викладав у Гарварді і Берклі.

у 1960–1970 рр. працював у складі Комісії з порівняльного вивчення нових націй у Чиказькому ун-ті. У 1970 р. очолив новостворену Шк. соц. наук у Принстонському ін-ті вищих досліджень. З 1972 р. член редколегії журналу «Дедалус». Останні роки — почесний проф. у відставці (Prof. Emeritus). Член Амер. академії наук і мистецтв, почесний член Королівського антропол. ін-ту Великої Британії і Ірландії.

Осн. пр.: «Інтерпретація культур» (1973), «Локальне знання» (1983).

Г. проводив антропол. дослідження в Індонезії та Марокко. Ранній період досліджень (1952–1954, о. Ява) Результати втілено в монографіях «Релігія Яви» (1960), «Соціальна історія індонезійського міста» (1965). Г. працював у межах напряму вивчення соц. змін, що активно розвивався в амер. антропології та соціології 1950–1960-х років. Явища, які вважали універсальними і засадничими одиницями антропол. аналізу (релігія, ритуал, спорідненість), Г. розглядає як специфічні за функціями і значенням елементи, включені до сусп. організації на різних рівнях. Матеріали антропол. досліджень на о. Балі і в Марокко (кінець 1950-х — 1960-ті роки) спонукають Г. до подальшого переосмислення концепції культури і методів її вивчення. Звертається до положень феноменології, аналітичної філософії мови, герменевтики. Схиляється до думки, що культура являє собою не пасивний фон реалізації соц. дії, а активний контекст, який поєднується з соц. дією і знаходить через неї своє вираження. Ключ до культури — у реконструкції зв'язків соц. дії з її контекстом, що є питанням «не соц. механіки, але соц. семантики».

Поступово Г. формулює засади концепції, що до кінця 1970-х років отримує назву інтерпретативного підходу в антропології: процес розуміння будь-якого об'єкта дослідження є процесом інтерпретації. Для проникнення у «всесвіт» культури, всередині якої вчинки людей завжди є знаками, антропологу необхідно відчувти ґрунт, знайти спільну мову з її членами. Емпатія та особиста інтуїція мають значення, але вирішальну роль Г. відводить діалогу. Визнання діалогічності роботи антрополога й, у більш широкому сенсі, гуманітарного пізнання мало важливі наслідки. По-перше, неможливість охоплення і розуміння культури повністю, оскільки для цього потрібно цілком зануритися в її знаковий світ і, власне, стати її членом. По-друге, визнання необхідної участі антрополога в процесі культ. перекладу на двох рівнях: переклад смислів і цінностей ін. культури на мову смислів і цінностей власної; переклад особистого досвіду, трансформованого таким діалогом, на концептуальну мову наук. дискурсу. В антропол. дослідженні Г. застосовує метод системного аналізу культури, а також прийом насиченого опису. Він повністю відмовляється від розгляду культури як неподільної і статичної моделі й пропонує концепцію динамічних і взаємопроникливих культ. систем.

Інтерпретативний підхід і концепція культури Г. справили значний вплив не тільки на антропологію, а й на іст. дослідження кінця ХХ ст., особливо на напрям «*нової культ. історії*» та істориків Принстонської шк. (Р. Дарнтон, Н. Земон Девіс).

О. Драч

Гобіно, Жозеф Артур де (фр. Joseph Arthur comte de Gobineau) (14.07.1816 — 13.10.1882). Фр. письмен., дипломат, соціолог, історик, родоначальник расової теорії, яка була взята на озброєння расово-антропол. шк. Походив із дворянської родини. Працював на різних державних і дипломатичних посадах, у тому числі начальником канцелярії міністра закордонних справ Франції А. де Токвіля. За життя його праці з філософії історії були маловідомі. Спочатку популярність отримали в Німеччині та Британії. У 1894 р. у Німеччині постало Товариство Г., засновником якого був Л. Шеман. У 1930-х роках ідеологи нацизму звели Г. у ранг «народного мислителя». Серед його послідовників були расологи Г. С. Чемберлен, О. Аммон, Л. Вольгман, Ж. Лапуж, Г. Гюнтер, Е. Крік. Історик А. Тойнбі писав: «“Нордична людина” була вперше виведена на п'єдестал фр. аристократом де Гобіно... Почавши з педантичних випадів проти революційних і контрреволюційних політиків Франції і озброївшись “індоевропейською” гіпотезою, він розробив расову теорію історії».

Осн. пр.: «Релігія та філософія в Центральній Азії» (1865), «Нарис нерівності людських рас» (1853–55), «Історія персів» (1869).

На становлення поглядів Г. вплинули твори нім. біолога К. Г. Каруса та фр. історика В. Курте. У цілому творчості Г. характерний елітаризм, консерватизм і критичне ставлення до соціаліст. ідей, популярних у його епоху. Головним чинником іст. процесу він вважав антропол. відмінності, інтелектуальну нерівність рас та їх змішування. Центр. проблема його філософії історії — виродження, занепад і загибель різних цивілізацій. Причина виродження народів, за Г., у втраті ними внутр. цінності, якою вони колись володіли. Ця втрата зумовлена змішанням рас. «Зберігаючи колишнє ім'я, він (народ) не зберіг ту ж расу, що його творці; людина занепаду є продуктом, відмінним з етнічної точки зору від героя великих епох», — зазначав філософ.

У трактуванні походження людських рас Г. тяжіє до полігенетичних концепцій, згідно з якими різні раси мають різне походження. Колір шкіри служить для нього підставою виділення трьох «первинних елементів» рас: білої, жовтої та чорної. Ці «елементи» він розглядає у вигляді триступеневої ієрархічної драбини з білою расою вгорі і чорною — внизу. У середині білої раси вище місце по-